

Učiteljski Tovarš.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX. v Ljubljani 1. septembra 1869.

List 17.

0 pravem učilu.

Mislím, da ni tako težko učitelju najti prave metode. Troje se tukaj potrebuje. Naj poprej naj človek z odpertimi očí gleda, toda bolj z dušnimi kakor s telesnimi; treba je tedaj, da prevídi, kako mu gre tukaj ravnati. Drugič pa mora človek ljubezen in veselje imeti do reči. — Kjer tega ni, tam zmirom nekaj primanjkuje. Tretjič pa že človeka delo samo uči, kako ima eno ali drugo reč v roke prijeti, da mu pojde delo od rok. Ozirajè se na vse to, bo učenik spoznal, **kako** naj ravna, in brez posebnega navoda bo najdel metodo, ktera mu naj bolj pristuje, učencem pa naj več koristi. Le nikar ne ravnati po rokodelsko! Je li metoda dobra, ali ne, vidi se iz njenega sadú. Metoda se ne da prisiliti. Stara basen nam pripoveduje, da je kraljevi orel zapovedal tičem, da naj vsi enako pojejo, postane pa na to čudno krikanje. Nejevoljen reče škorec: „Ne vem vendar, kaj čudnega pride vendar orlu na misel! Tirja od nas, kar ne gre, — in vendar sam ne zna peti!“ „Sej ravno zavoljo tega“, odgovorí kos. — „Ne číslam,“ tako govori neki pedagog novjših časov, „metodikarje, kteri za vsakega učenika, za vsako šolo enake reči zapovedujejo. Ljudstvo se že pridigarja navelíča, kteri ima za vse pridige le en predgovor, in vendar ga sliši na teden le enkrat. Ali ni tedaj učenik, ki je vsaki dan med otroci, toliko bolj dolžen skerbeti za spremenitev!“

Skušaj, da prideš s svojimi metodami na pravo podlago. Tukaj je naj boljša pot, srednja pot. Večkratne spremembe pokazé šolo. Tista metoda, ktera je bila že nekoliko let,

odpravi, ker se je znabit morala odpraviti, poterjuje priproste ljudi, da se toliko bolj stanovitno derže starega. Učenik vpe-ljajé kaj novega ne sme letati za vsako berljavo lučico, pa tudi ne sme biti kakor onemogli starček, da bi se vsake nove reči vstrašil, in se zmirom starega deržal, ampak možato mora pazljivo naprej stopati, v zavesti, da mu ne bo treba enkrat nazaj stopati. Po navadi pravimo: To je bistvo, to je svojstvo metode. Kaj pa je to, svojstvo kake reči? Ako učenik ne more metode oživiti, ostane mrtva oblika, in ne bode se zjasnilo. Tudi pri naj boljši metodi človek svojo reč naprej žene, kakor je bil navajen pred 30 leti, in boljši ne bode, pa zakaj? Manjka ene reči, to je duha. Ker čerka umori, duh pa oživlja. Ta stara resnica se najde poterjena pri vsaki novi pa pokvarjeni metodi.

Bodi nekako nezaupljiv do metod, ker se tolikrat spre-mené. Da se reč povzdigne ali zaverže, ni treba boja, ampak le skušnje. Pa varno naj učitelj poskuša, da otroci ne bodo pri tem škode imeli, kakor bolniki, pri katerih zdravniki svojo učenost skušajo. — Marsiktero slavno metodo so že lastni iz-najdniki pokopali.

V naših časih se metode večkrat spremené kakor oblačila, pa prikazalo se je, da metoda ni kakor stroj, s katerim se n. p. seje, mlati, prede ali tke. Tega se ni treba nikomur bati. Vsak naj si prizadeva doseči naj boljše, in od vsega, kar mu metodika novega obeta, naj le to poišče za se, kar se mu naj bolj pri-lega, in vesel naj bo, da je toliko blaga in si lahko v njem zbira.

Poskusi tedaj, če je nova metoda za te in ti za njo. Ke-dar si se pa prepričal, da je dobra, in pospešna, hvaležno se je poprimi in stanovitno se je derži. Čebelica svoje satovje ravno tako dela, kakor ga je delala prva v raji. Pa gojitelj ni čebela, in kedar svet napreduje, modri ne zaostaja. Lepo je, da človek pozna ter vživa, kar so drugi pridelali, nespa-metno pa je, ako je že človek s tim zadovolin in zaklad, kte-rega ima v sebi zanemarja in zapušča, ker le tuje ceni in čisla.

Kedar misliš, da načela nove metode dobro poznaš, skušaj jo z nekterimu učenci, toda ne z dobrimi pa tudi ne s slabimi, ne ti ne uni nemorejo biti merodajavni. Nikar ne obupaj, ako se ti precej vse dobro ne obnese. Večkrat ni metoda kriva, ampak način, kako se rabi. Potem reč varno vpelji v šolo. Kedar pa najdeš, da reč vendar ni tako popolnoma, kakor je

razvpita, ima pa vendar nekaj dobrega nad tem, kar lahko porabiš, in tako poboljšaš svoje dosedanje ravnanje. Nikar tega ne zanemarjaj! Pridn a čebela povsod nabira med.

Ni še dosti, da učitelj veliko vé, ampak da tudi prav vé, in to prav povedati zna, to je poglavitno. Marsikdo, kateri ne zna prav mnogoterih reči, je vendar dober školnik. Učiteljeva glava ne more biti podobna veliki dvorani, kjer gori na sto in sto lučic, marveč mora biti podobna mali stanici, v kateri pa ni ga koticika, da bi ne bil razsvitljen. Glava mora biti zadosti brihtna, da to, kar je v njenem krogu, obseže, obderži in premisli. Učitelj, kateri nima izobražene pameti, je podoben svetilnici brez olja, in ako brez prevdarka posnema, kar pri drugih vidi, je podoben otrokom, kateri kadé in nosljajo, ker tudi druge vidijo.

Čertice o cerkvenem petju.

(Is „Danice“.)

(Konec.)

Na Kranjskem se pač ne moremo meriti v tem obziru z onimi na Nemškem ali v drugih bolj omikanih državah, ker so daleč pred nami; dobro pa bi bilo, da bi se tudi mi nekoliko pomikali za njimi in se bolj sklenili.

Ne bomo naštevati napak, ki se tu in tam nahajajo v cerkvah; ali to moramo reči, da gleda se premalo na to, je li pesem v besedi in glasu vredna cerkve, ali ne? Navadno je vse na tem, da ljudem dopade, da organista hvalijo, ali da dobi nekoliko več bire, ali kaj tacega. Tu mora biti spev bolj okrogel ali na „marš“, da povzdiguje pete in ne serc; besede pri nekterih pesmih so take, da bi bilo treba le nektero prenarediti, in imeli bi naj ročniši kvantarsko pesem! Nekteri hočejo ljudstvu s tem vstreči, da pevajo v cerkvi na videz prav umetne reči, da se melodija prav čudno in naglo zvija ali pa žene na višavo, ki je ne zmaga navadno gerlo i. t. d. Vse to je vnanjost, pa tako je in bo cerkev zaverгла, ker ni v njenem smislu, in odbirala bode ljujiko od pšenice. Samospevi so ravno tako napčni peti v cerkvah, kjer ni namen, da bi se pevci skazovali pred ljudstvom, da bi jih ono hvalilo, ali da bi obračalo oči in ušesa od altarja na kor, temuč — da petje napeljuje

verne k pobožnosti, jih uterjuje v veri, upanji, ljubezni, torej da povzdiguje serca k Bogu, pa ne moti vernih pri molitvi. Saj tako so pisali stari umetniki, ki bi jih v tem imeli posnemati. Cerkev ne vpraša, je li to ali uno lepo, ampak — je li prav in dobro? To kažejo vse cerkvene molitve in pesmi. Cerkveni spév bode naj rojen v nežnih čutilih pobožnosti, in giblje naj se mirno, gladko — in veličastno, ... ne s strastnim, prenezmernim zdihovaljem, kakor nekteri pojejo, ne v obliki posvetnega zaljubljenja pri Marijnih pesmih itd. Vsa strastna glasba je prišla iz gledišča v cerkev; preč z njo! Sploh bi bilo dobro, da bi orglavci in predstojniki cerkveni ravnali bolj zbirljivo. Mislil bi, da bo čisto zerno cerkvenega petja tudi ljudem bolj dopadlo, kakor dopada prah in pleve, če tudi vsem ne; privadili se bodo s časom kakor so se drugej privadili. Če bi pa tudi cerkvena glasba ljudi ne šegetala po ušesih, bi vendar predstojniki cerkveni tolažili se s tem, da stojé z glasbo na cerkveni podlagi. S prazno posvetno glasbo ne bode si cerkev privabila ljudi, take se sliši po veselicah obilo. Ako pa pridejo eni, ki bi sicer ne prišli k Božji službi brez godbe, ali ko bi ne bila godba po njih mislih, so to slabi otroci in toliko slabejši, kolikor bolj jih le razveseljevanje vabi v cerkev. Bere in pripoveduje se, da se jih je mnogo spreobrnilo, ko so slišali veličanske glase neovenelih starih spevov v Rimu. Ni pa še znano, da bi se bil kdo spreobrnil pri glasbi na poskok; zvernil se je pa že marsikteri. Še hujši je pa to, da ljudstvo hoče vedno več prostosti, vedno več burk, dobiva tedaj vedno bolj spačen okus, in tedaj v omiki pada nazaj. Nekaj tacega se je zgodilo v Beču pred nekaj leti. Razglašena pevka je pela v neki cerkvi; ljudstvo to zvedivši vrelo je v cerkev; vse je bilo eno uho in nobeden ni mislil na službo Božjo. Ko se je pevka hotla peljati na dom, spregali so dunajski gospodje konje, da bi jo sami peljali; ali dasiravno judnja, skočila je z voza in zbežala v bližnjo vežo. Ali mar to ne spominja na izraelsko zlato tele?

Druga napaka je pa, ker mislimo, da mora zmiraj biti kaj novega. Z obleko je to tako v navadi, posebno pri ženskem spolu; da bi pa morala zavoljo tega tudi pesem vedno nova biti, tega — ne razumem.

V Čehih in mnogih drugih krajih, kjer so v glasbi bolj razumni kot smo mi, ohranjujejo in popevajo več sto let ene

pesmi in viže; imenujejo jih narodno-cerkvene speve in jih ljubijo kakor svojo domovino. *) Pri nas pa nimamo narodno-cerkvenih pesem; stare pesmi so ljudje pozabili, ker jih več ne slišijo, novih pa ne znajo, ker se poje vedno kaj drugega, ali so pa tako zvijačno in visoko postavljene, da jih navadno gerlo ne zmaga. Tudi v ljudskih šolah mora biti vedno kaj novega, zato petje nima vspeha, ker otroci pozabijo eno za drugim, zadnjič pa nima tudi ta poduk potrebne koristi. Naj bi vsak pomislil, komur se tako mudi s pesmami, da pesem se ne vtisne kmalo v glavo in zlasti v serce, če pa pesem iz serca ne gre v serce, je petje prazna mlatev. Šolski ukaz veli, naj se otroci vadijo, da bodo znali navadne cerkvene in ljudske pesmi. Učitelji, prevdarite in storite, sej boste manj terpeli in več koristili.

V Ljubljani se je napravilo katoliško društvo, ktero je vzelo v svoja pravila, buditi zavednost katoliško. Gotovo bode s tem naj lepše zasluge imelo, ako dela za izboljšanje in napredovanje cerkveno-pravilnega petja. V ta namen nasvetovano naj bode sledeče:

1. Naj katol. društvo pospeši, da dobimo slovensko cerkveno pesmarico, to je zbirko dobro izbranih in primernih cerkvenih pesem, ki so postavljene na note za petje in orglje, tako kakor se za cerkev spodobi. Za podlago izbero naj se do zdaj znane dobre pesmi. **) Ako je premalo res cerkveno-dobrih pesmi in spevov za večjo zbirko na Slovenskem, razpišejo naj se, da se dobé. Da pa ne bode vsaki po svoji glavi delal, naznanijo naj se pravila. Hudo je, če človek dobi v roko dobra dela, pa ne vé, za kaj bi jih rabil, naj ima vsaka pesem svoj namen. Naj se pa tudi za trdno določi, kaj se pri posameznih delih službe Božje smé peti, in kaj ne. Vsako delo naj se dá učenim in umnim oestro presoditi. Pred vsakim spevom pridene naj se predigra za orglje; se vé, da mora biti le to dobro delo in za rabo. Vse cerkve naj potem kupijo in si naročijo to delo, in naj se ne dopušča

*) Ni dvoma, da bode tudi pri nas na to prišlo in se stalno ohranilo, kar se bode za cerkveno-narodno skazalo in poterdilo; zdaj pa smo še le v poskušnji, v razvoju, razevetu. Vredn. „Dan.“

**) Ravno dokončane g. Bilceve prestave latinskih himen so bogat in veljaven zaklad; tudi družih je veliko dobrih. Sicer pa gre ta potrebna naloga prav za prav prečast. škofijstvu. Vredn. „Dan.“

kaj drugega v cerkvi peti, razun kar poseben odbor za dobro spozná in cerkev poterdí.

2. Naj osnuje katol. družba katolišk pevski zbor, da pokaže djavno cerkveno umetniške zaklade, ki jih ves svet tako visoko ceni. V Ljubljani je to toliko lažje izvršiti, ker ste seminiši alojzijansko in duhovšnica. Ako to privoli in podpira milostl. kn. škofijstvo, bode se napravil pevski zbor, da je kaj; postavilo se bode lahka čez 60 deških in moških glasov. Naj se potem popevajo cerkveno - klasična dela Palestrin-a, Vittorija in drugih. Zakaj bi škofijska cerkev ne bila zgled vsem drugim farnim cerkvam? Ako pa to ne gre, naj se vsaj pri kakih skupšinah zapoje kaj tacega. Skušnja uči, da, kdor je okusil veličast teh děl, ne dopadajo mu več svetne fraze. Mladost bode navdušena samo za cerkveno-klasične speve, in mladi duhovni bodo zanesli jih tudi po drugih farah.

3. Naj katol. društvo pozvé in naznani natančne rimsko-katoliške vredbe, ktere zadevajo cerkveno petje na koru, in naj jih naznani, ter naj bi jih prečastito škofijstvo naravnost zapovedalo. Nekteri na pr. terdijo, da se ne smejo peti pri sv. maši pesmi Matere Božje za ofertorij ter se opirajo na keršanski nauk, ki pravi, da moramo paziti in misliti na poglobitve dele svete maše; neki ukaz pravi naravnost, da se ne smé nič popevati v cerkvi, kar se z Božjo službo ne vjema. Drugi zopet terdijo, da na tem ni toliko.

Vse eno nikakor ni, kakošne pesmi da naj se pojejo pri Božji službi. Ako katol. družba to dožene, bode saj to dobro storila, da orglavci ne bodo delali po svoji glavi in za nje bode prav, ne bode jim treba plajša na vse vetrove obračati, ker vsaki se bode opiral na sv. cerkve ukaz, kteri hočemo pokorni biti na veke.

C.

Nekoliko o poštevnanji ali računstvu v ljudski šoli.

(Konec.)

6) Kedar se pa v množivcu številka 1 nahaja, prikrajšaš množenje s tem, da množenec precej kot prvi izdelek obderžiš in le z drugimi večjimi številkami množiš, in naposled posamezne izdelke sošteješ. N. pr.:

a)	2468×51	b)	12345×103	c)	6543×123
	$\begin{array}{r} 12340 \\ 125868 \end{array}$		$\begin{array}{r} 37035 \\ 1271535 \end{array}$		$\begin{array}{r} 13086 \\ 19629 \\ 804789 \end{array}$

7) Ako je množivec številka 11 izdelek, po poprejšnem prihitelji izpelješ že lahko iz množenca, če prvo številko na desni precej pod potezo zapišeš, in po tem k prvi drugo, k drugi tretjo, k tretji četrto, i. t. d. prišteješ in govoriš: 3 je 3; 3 in 2 je 5; 178423 $\times$ 11 2 in 4 je 6; 4 in 8 je 12, ostane 1; 1 in 8 je 9 in 7 je 16, ostane 1; 1 in 7 je 8 in 1 je 9; 1 je 1.

8) Kedar se da množivec priložno razdeliti v dva izdelovavca (Faktoren), množiš priročno, če množenec z enim izdelovavcem množiš, in potem izdelek še z drugim. N. pr.:

$$\begin{array}{r} \text{a) } 3456 \times 36 \\ \underline{13824} \quad 4 \times 9 \\ 124416 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{b) } 12345 \times 490 \\ \underline{86415} \quad 7 \times 70 \\ 6049050 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{c) } 426 \times 33 \\ \underline{1278} \quad 3 \times 11 \\ 14058 \end{array}$$

9) Ako je množivec razun enot iz samih devetek, množenje priložno izveršiš, ako množivcu toliko prišteješ, da postane 100, 1000 . . . ; potem množi množenec nar popred s 100, 1000 . . . , po tem pa še s številko k enotami prišteto, in odštej drugi izdelek od prvega. N. pr.:

$$\begin{array}{r} \text{a) } 3456 \times 994 = 3456 \times (1000 - 6) \\ \underline{3456000} \\ 20736 \\ 3435264 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{b) } 24680_{0000} \times 9997 \\ \underline{74040} \quad 10000 - 3 \\ 246725960 \end{array}$$

10) Ako je množivec razun naj višje stopnje iz samih devetek, dá se račun ob kratkem izveršiti, če množivec za 1 pomnožimo in tako število dobimo, ki je iz ene same pomenljive številke in iz ničel na desno sledečih. Ako tedaj s tem številom množenec pomnožimo, je izdelek za 1kratni množenec prevelik, torej moramo naposled še od tega izdelka množenec odšteti. N. pr.:

$$\begin{array}{r} \text{a) } 3456 \times 399 \\ \underline{1382400} \quad 400 - 1 \\ 1378944 \end{array} \quad \begin{array}{r} \text{b) } 6421 \times 79 \\ \underline{505680} \quad 80 - 1 \\ 499259 \end{array}$$

11) Kedar je razštevavec (Divisor) 10, 100, 1000 . . . zmanjšaj vsako deljenčevo (Dividend) številko 10, 100, 1000 . . . krat, kar se s tem izverši, da mu na desno 1, 2, 3, . . . številke odrežeš, na levo ostale številke so delež (Quozient), na desno odrezane pa so ostanek, ki bi se mogel z razštevavcem še deliti, kar pa se le v podobi drobca ali deline naznanja. N. pr.:

$$\text{a) } 3420 : 10 = 342 \quad \text{b) } 12345 : 1000 = 12^{345}/_{1000}$$

12) Kedar se v razštevavcu na desno ničle nahajajo, opusti te ničle med izpeljavo in odreži ravno toliko številko tudi v deljencu. N. pr.:

$$\text{a) } 34463 : 300 = 114^{263}/_{300} \quad \text{b) } 451094 : 4900 = 92^{294}/_{4900}$$

13) Število s 25 deliš, ako število s 4 pomnožiš in ta izdelek s številko 100 deliš. Namest da bi število delil s 125, pomnoži ga 8krat in deli izdelek s 1000. N. pr.:

a) $23456 : 25$

b) $13579 : 125$

$93824 : 100 = 938^{24/100}$

$108632 : 1000 = 108^{632/1000}$

14) Ako se dá razštevavec v dva izdelovavca razdeliti se priložno deli, ako deljenec z enim faktorjem, in po tem delež ali kvocienct zopet z drugim faktorjem delimo. N. pr.:

a) $466320 : 48$

b) $784345 : 35$

$77720 \quad 6 \times 8$

$156869 \quad 5 \times 7$

9615

$22409^{6/7}$

$3 \text{ — } 4 \text{ — } 5 \text{ — } 6 \text{ — } 1 \text{ — } 2 \text{ — } 7$

15) Priložno s 25 in 125 se dajo števila množiti s pomočjo razštevavanja ali deljenja. Namest da bi s 25 množil, pomnoži število s 100 in deli s 4; in namest da bi s 125 množil, pomnoži število s 1000 in deli 8. N. pr.:

a) $5986_{00} \times 25$

b) $3795_{000} \times 125$

149650

474375

Ti so najnavadniji prihitleji, ki se dajo pri 4 računskih pravilih prav lahko in v velik korist porabiti. Dosihmal se je v ljudski šoli prav malo podučevalo o tej reči; kajti mislilo se je, da so taki prihitleji za mladino v ljudski šoli pretežki, le nekteri so bili drugačnih misli. Gotovo brez vse škode dajo se prihitleji v računstvu vpeljati, že v 3. razredu ljudskih šol nekoliko, z velikim vspehom pa v 4. razredu. Porok mi je tega lastna skušnja, poterdilo mi je to vso tukajšnje učiteljstvo pri konferencijah in tudi v dunajskem šolskem časniku (Oesterreichischer Schulbote) se nahajajo sestavki v tem smislu. Ali bi ne bilo dobro, da bi se o omenjenih prihitlejih podučevalo povsod v višjih razredih ljudskih šol? Otroci bi se potem tudi pripravljali za srednje šole, kjer iste prihitleje zahtevajo.

Jakob Inglič,

c. kr. učenik.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

O. Kakor sem ti že pravil, manjka na Kranjskem sploh kapitala, ker skoraj ves denar je založen v kreditnih listih. Hipotečna posojila narodne banke za Kranjsko iznašala so leta 1868. samo 77.250, menjična in druga posojila 368.163 gl. na leto. Podružnica kreditnega zavoda prevede v Ljubljani po 25.000 — 40.000 gl. na leto. Deželna hranilnica v Ljubljani, edina na Kranjskem, je imela konec leta 1868. 395.119 gl. 58 kr. last-

nega premoženja (eigenthümlicher Reservefond). Vloženih je bilo 1,256.477 gl. — izplačanih pa 1,062.538 gl. 17 kr. Vsega hranjenega premoženja je bilo 5,553.161 gld. 58 kr. — Zastavljavnica sklenjena s hranilnico imela je 18.991 zastav, 96.961 gld. vrednih. Zavarovalne družbe po deželi razsirjene so: notranjoavstrijska v Gradcu, peštanska in nektare terzaške. V Ljubljani je od leta 1856. društvo pripomočne posojilnice, ktera je l. 1868. obravnala 168.280 gl., vlog pa je imela 33.647 gl. 50 kr.

Govoriva sedaj nekaj od šolstva! Ljudskih šol je bilo 1868. leta v 288 duhovnijah: glavnih 14, trivialnih 248, za silo 29, za učitelje 1, ženskih obertnijskih 7, obertnijskih za rokodelske učence 3, navadnih ponavljavnih nedeljskih 194 — katehetov 202, učiteljev glavnih šol 38, učiteljev trivialnih šol 164, podučiteljev 40, obertnijskih učitelice 13, učiteljskih pripravnikov 25, za vsakdanjo šolo vgodnih otrok 49.449, v šolo jih je hodilo 32.315, ni jih hodilo 17.134; po jeziku je bilo slovenskih 167, nemških 21, slovensko-nemških 60; lastnih šolskih poslopij 162.

Realka je ena sama; niža realka je bila ustanovljena 1852., v višo se je spremenila 1863., da je imela 1869. l. 236 učencev, učencev je bilo vseh skupaj 12.

Gimnazije ima kranjska dežela 3, dve više, 1 v Ljubljani, 1 v Novem mestu, in eno nižo v Kranji; vse tri so deržavne.

a. Ljubljanska viša gimnazija je imela 1869. l. 23 učencev za obligatne, 6 pa za neobligatne predmete. Učencev je bilo konec leta 557, med njimi 473 Slovencev in 84 Nemcev.

Novomeska viša gimnazija, na kateri uče o. o. frančiškani, je imela 1869. l. 12 profesorjev, učencev je bilo 158.

Niža gimnazija v Kranji s štirimi razredi je 1869. l. štela 7 profesorjev, 78 učencev.

Posebne ali predelne šole so na Kranjskem in sicer v Ljubljani:

1. Kmetijska šola, ki je pa začasno nehala;
2. Tergovska šola Marova;
3. Učilnica za živinozdravilstvo in podkovanje konj, čisto v slovenskem jeziku;
4. Učilnica za babištvo;
5. Nedeljske šole za rokodelske in obertnijske učence so tri, ena je sklenjena z višo realko, ena z poprejšnjo normalko in ena z mestno glavno šolo pri sv. Jakopu.

6. Godbina šola sklenjena z normalko;
7. Godbina šola, ki jo vzderžuje filharmonično društvo, in
8. Pevska učilnica, ki jo vzderžuje národna čitalnica.

Zasebnih odgojilnic je v Ljubljani 1 (Waldherjeva) za moške in 4 za ženske; uršulinska samostana v Loki in v Ljubljani imata tudi notranje šole (odgojilnice za ženske).

(Prih. dalje.)

Stari in mladi Slovenec.

Pomînėti.

O. I pomênati ali pomenati, pomenovati meminisse recordari; súpomînėti - mênati; opomenovati monere; vûspomênati - novati - minati - aja in memoriam revocare, vûspominče monitor; pomênũ je memoria p. tvoriti, imêti velikũ pomênũ itd.

S. Kakor mînėti in mêniti — se piše tudi ta glagol različno stsl. in nsl. Po Vaše bi mi bilo pisati pomnėti - pomním, meni služi prehajavno pomnim - iti kaj, spomniti koga; spominati - njati se ali koga, spomin ali spominj; serb. je pomenuti - nem mentionem facio. Ker ste imeli ga stsl. v II. versti in velikrat z nosnikom; pisarijo sedaj mnogi spomeniti ali celo spomenoti, opomenovati; vendar tudi pomnja animadversio, serb. attentio; opomba; pomênũ pa je pamêti ali moj spominj memoria.

Ponizînũ.

S. Hrovat pravi ponizan humilis, jaz pa za ponizen le ponižen, kar je stsl. humiliatus, iz glag. poniziti demittere, humiliare, poniza - žati; — se humiliari, minui.

Ponikva - ponorũ.

O. Ponikva iz po-niknati-na-eši, — kati-aja, — catiča prunum esse, oculos demittere; perdi (de fluvio terram subeunte), kar ponorũ locus ubi fluvius sub terram absconditur, iz ponrêti - ra - eši subire, ingredi; ponîdretĩ (i. e. ponrêtũ) immersus, ponrûti je immersio.

S. Nsl. pondrêti immergere, pondrt; od tod menda Podnart - ovec na Gorenskem, kraj je vsaj tak; stsl. tudi podũnyrêti - êja na pr. vĩ more immergi; serb. od izvora vodi do ponora. — Ponorîlivũ adj. stsl. malus se vendar nekoliko vjema z novosl. po-norim-noreti, norec!

Ponjava.

O. Ponjavŭ m. linteum, ponjavica tunica, vestis superior, aulacum, rad. pon, unde etiam p-opona (cf. gr. *πῆνος* lat. pānus, pannus), ponjavīnikŭ sindonius.

S. Jaz bi primerjal s stsl. pnati, pęti - pīna, ponjęti i pojęti, poněvnik n. ponjavnik itd.

Poraba.

O. Poraba subiectum esse, skoro to, kar raba; porabiti - rabljati - rabotiti subigere; porabŭ carcer.

S. Porobiti subiicere; nsl. diripere, porob praeda, - robljenje servitus, cf. rob, raba.

Poreklo.

S. Prav vesel sem za primek ali priimek, pridevek, besede poreklo cognomen (Zuname, Familiennamen), serb. tudi podrijetlo; na pr. Leonŭ imenemŭ, poreklomŭ že Makelŭ; Pavla poreklomŭ črinago (cf. odŭmelo).

Poroda.

O. Poroda f. i porodŭ m. partus, origo, progenies, kakor p. pohodŭ i pohoda f. egressus, ambulatio.

S. Všeč mi je poroda, ali tudi porodina gens; porodiŭstvo je regeneratio, — dimisk regenerationis; porodilja serb. puerpera.

Potaka.

O. I potaky f. g. - kŭvi indulgentia, adulatio; potakŭviti indulgere, rus. potaknuŭ affirmare, potakovīnŭ - nikŭ, - kŭlivŭ indulgens, - liviŭstvo adulatio.

S. Potakovnikov je sedanji čas dokaj, beseda mi toraj prav potrebna; potakŭlivŭ adulationis, indulgens, proprie tako dicere consuetus.

Potrēba.

O. Kar nsl. trēba ali potrēba a) usus, b) res, negotium, c) necessitas, res necessaria, tudi potrēbizna, d) sacrificium; — iestiŭ opus est.

S. Potrēbīnŭ je razun necessarius, tudi utilis, opportunus, potrēbiŭstvo aptitudo, črez — abusus; potrēbiti - bljati purgare, pa tudi terere, delere, perdere.

Potraŕiti.

O. Potraŕa - siŕi quassare, traŕiti quatere; conspergere, potraŕaŭ terrae motus, - sīnŭ adj.

S. Rabi Vam i potrusna i potresna; vjema se tedaj s potrešti. Nekteri pišejo nsl. potrošiti, kakor hrov. serb. potrošiti, — se; trošak i potrošak; nsl. strošek sumtus; jaz raji potrositi-sim (cf. nesti - nositi).

Počuvū.

O. I počuvīstvo sensus.

S. Počuvīlivū sentiens i počuvīnū qui sentitur.

Pojata.

O. Tectum, domus, conclave.

S. Nsl. tudi pojatina, v pesmi za poslopje; sicer horreum, stabulum, kar serb. (cf. jato agmen.)

Praviti.

O. Dirigere, praeesse, recte tractare, ducere, gubernare p. crikovī, prēstolī, stado, hudožistvo (t. j. umetnijsstvo).

S. Vendar tudi saec. XI: nota praviti narrare glag., kakor nsl. Sicer pa čem svobodno rabiti lepe oblike: pravo adv. κατ' εὐθὺς recte, amen, pravy-ŭ-ŭ-ê vere, recte, amen; pravū adj. εὐθύς, ὀρθός rectus (Vuk. prav, a, o insons, rectus; prāvī verus p. pravi Srbin, pravi Turčin); pravi f. rectum, ius cf. sa suimi pravmi; pravīda veritas, iustitia, opus iustitiae, nsl. pravda lis, pravina-yni, pravostī-ota-styni - vīstvije rectitudo, pravostīnū rectitudinis (recht-schaffen), pravīstvo iuste factum, pravilo - līnikū regula; - līnē secundum regulam, pravitelī magister, praefectus, — līnica praeposita, pravīdivū-dīnikū-dīnū iustus, pravīdovati emendare, nsl. pravdati se ali pravdovati, serb. excusare, purgare; pravīci m. via recta, nsl. in serb. pravec t. j. pravični, nasprot krivec t. j. krivični ali krivičnik.

Pralija.

O. Pralija quae lavat; pralīnikū fullo.

S. Nsl. navadno perica, pralja lotrix ali perilja; kakor vodilja, šivilja, serb. porodilja.

Praskavica.

O. Strepitus factus ad terrendos hostes; alio loco videtur esse instrumentum musicum.

S. Praskati nsl. scabere, prasniti crepare, serb. prasniti erumpere, praska tumult, schramme (cf. vraska VI, 14); praskavec herber wein.

Prati.

O. Prati 1) perā - reši a) ferire, b) conculcare, c) lavare; 2) ferri, salire, volare, calce ferire; 3) porjā - ješi scindere.

S. Znamenit glagol! Pri 1) imate na pr. prati lavare, praljka malleus lotorius, perača, perica; pratež f. gepäck supellex stsl. prateži f. sarcinae, merx; pratiti comitari pi-sarijo i sedanji Slovani, prātja comitatio; rus. prati čes. práti ferire, i nsl. prati, oprati koga ob tla itd.; pri 2) pišete: cf. pero et nsl. srakoper; pri 3) nsl. parati, raspranje zemlje chasma, cf. platj; morebiti tudi stsl. prakū m. machina bellica ad expugnandas urbes, in celo prašta f. funda, turris, nsl. prača, frača, — štīnū fundae, praštīnikū funditor, — ako se ne vjema s praštati (cf. prost, prostiti).

Zgodovina za mladost.

(Konec.)

Pred mladenčem naj se potem razgrinjajo zgodbe drugih evropejskih narodov. Njegov duh ga žene naprej, in njegovo spoznanje se je toliko ojačilo, da more razumeti gibanje in sukanje celih narodov in ljudstev, in da zapopada svet, katerega prehodi v svojih mislih. Ako je mladeneč pridno bral klasikarje, mogel se bo tudi povzdigniti do te stopnje, da bo razumel stališče, na katerem je stal in ravnal vsak narod. Ako se bo mladi človek tako primerno vodil do sedanje zgodovine, bode razumel samega sebe in prišel do moških let, in spoznal bo svojo nalogo; v svojem delokrogu bo delal samostalno in vse razmere bo po pameti sukal.

Tako pripravljen mladeneč se vpelje v širok svet občne povestnice, ktera nam razodeva naj višje bitje v zgodbah našega rodú. Nahajamo dela, ktera še mladosti z velikim hrupom razglasaajo; pa večjidel nimajo nič drugega v sebi, kakor suhe zamerke; naštevajo slavne može in dogodbe, popisujejo strahovite vojske in kervave boje, ter nakopičijo števila, katerih se spomin vstraši, ker ga po nepotrebnem preobladajo. To vse še ni občna povestnica, in kratkovidnemu otroku se tudi ne more razgerniti, drugače naredi se v njegovi glavi čudna zmes, ktera pravo spoznanje zgodovine le zaderžuje.

Zgodovina afrikanskih in azijskih narodov naj ostane dečku prikrita. Bodisi da je bilo to ali uno ljudstvo imenitno za razvoj človekovega duha, vendar posamesno to se prikaže kakor nekaj odterganega, brez veselosti, kar mladega človeka ne more razveseliti. Sicer naj se vse to, kar se ima prednašati, prednaša tudi jasno, prepričavno in umevno, tako da bo posnemal vsakdanje življenje. Pri nerodovitnih oddelkih naj se kar mimo gre, in naj se hiti k temu, kar nam predstavlja velike in imenitne značajnosti, to kar mlado serce nagibuje, duh zbuja, kar značajnost vterjuje, kar podžiga serce v blago podvzetje.

Dopisi in novice.

Iz Koroškega. J. R. 4. avgusta ob 9. uri je bila v Velkovcu v Helblinkovi dvorani volitev okrajnih šolskih svetovalcev. Pričujočih je bilo 27, izmed teh so bili zvoljeni gg.: Torinek iz Preval enoglasno, Tomaž Lauseger iz Lipicbaha z 18 glasovi, Artnak iz Doberlevesi s 16 glasovi. Za temi sta dobila g. Janež iz Gribinja 12, in Pepevnik iz Velkovca 8 glasov. Volitvine točke so nam bile precej nejasne. Ker postava enkrat pravi: V okrajni šolski svet se 3 učitelje iz svoje srede volijo, potem zopet pravi: V okrajni šolski svet sme zvoljen biti tisti, kateri ima zmožnost tudi v srenjski zbor zvoljen biti, t. j. duhovni, učitelji i. t. d. *) in kateri so 24. leto spolnili. Meni se zdi, da le one može, ktere so župani volili, zadene to, da more 24 let star biti in zmožnost tudi v srenjski zbor zvoljen biti. Župani so tudi zverstne za šolo vdane može zvolili, namreč g. Ulmana, župana v Prevaleh, g. Mertliča z Doberlevasi in g. Pintariča, barvarja v Velkovcu. Razun teh je neki največ glasov dobil verli domoljub g. Kraut, župan in posestnik 8 kmetij v Bistrici pod Pečo. Že prvi večer se je 13 učiteljev in 6 županov v Adlerjovi kerčmi zbralo, da bi prevdarili, ktere može bi drugi dan volili. Med tem so tudi namenili voliti Krauta, toda on se je odpovedoval, rekoč, da nemških pogovorov in pisem ne razumi. G. Mertlič, notar in državni poslanec v Velkovcu, povzame po slovenski besedo in priporoča, naj se prihodnjic na oba jezika v vseh rečeh ozira. **)

Iz Idrije. Zadnje dni meseca julija so bila pri nas očitna šolska spraševanja, pri katerih je bilo obilo poslušavcev, kar je očiten dokaz, da tudi občinstvo vedno bolj in bolj spoznava šolo. Učitelji in učenci so pri skušnjah pokazali, da so zvesto spolnovali svoje dolžnosti. Šolsko leto so končali 31. pret. m. Po sv. maši, pri kateri je mladina

*) Učiteljski pomočniki niso do sedaj nikjer mož v srenjski zbor volili, zatega voljo nam ni jasno, zakaj so smeli tudi ti pri tej volitvi voliti, če nesmejo tudi zvoljeni biti.

**) Drugi del Vašega dopisa bomo drugod prilično porabili.

prav lepo pela, gredó učenci in mnogo gospode v prostrano dvorano bližnje velike gostilnice. Tukaj čeversta deklica govori s prijetnim mladinskim glasom po nemški; gotovo bi bile lepe njene besede globoko segale v serca vseh, ako bi jo bili le vsi razumeli. Ko učenka z odra stopi, bere učitelj tretjega razreda imena tistih učencev, ki so se prav dobro učili. Potem stopi deček na oder in se zahvaljuje v domačem jeziku nazočim predstojnikom in učiteljem za prejete nauke in dobrote. Konečno pohvali blagorodni gospod M. V. Lipold, domači šolski oglednik, učence, da so se lepo obnašali in pridno učili, učitelje pa za njih trud in prizadetje. Omenjal je pri tej priložnosti, da učitelj tretjega razreda, g. J. Eržen po 50letnem delovanji pri šolstvu letos stopi v pokoj. Povdarjal je njegovo ljubezen do otrok in veliko poterpežljivost, s katero mu je mogoče bilo toliko let uspešno delati na težavnem šolskem polji. Ganjenega serca priznava tudi g. Lipold njegove zasluge za šolstvo; kajti ves čas, še zadnja leta svoje službe je zadostoval šolskim tirjavam tako, da je vsa občina ž njim prav zadovoljna bila in ljubeznjivega starčka vedno čislala. Konec te svečanosti povabijo dobrotljivi domači šolski oglednik vse učence, ki so se prav dobro učili, na rojstni dan Njih Veličanstva, presvitlega cesarja, na „Zemljo“, kjer jih bode čakalo gotovo mnogo veselja. Potem je igrala godba, učenci pa so peli cesarjevo pesem, in svečanost ta je s tim minula. Kakor vlani tako ima tudi to leto šolsko sporočilo idrijske glavne šole slovenski sestavek na čelu. V njem razlaga g. J. Inglič, tukajšnji učitelj, prav jasno in razločno navade računske prihitelje, in priporoča da naj se ti prihitelji že v 3. in 4. razredu ljudskih šol učé. Jaz se popolnoma vjemam s pisateljevim nasvetom in želim to tudi pri drugih učiteljih. *) Kakor sporočilo kaže, je v tej šoli bilo mnogo učencev; treba bode napraviti zraven treh dosedanjih vstričnih razredov še četrtega. Da je to res treba, velewa tudi nova šolska postava, ki ne terpi, da bi en učitelj čez 80 otrok zlasti v tesnej izbi podučeval. Ako se to odpravi, želebi bi bilo potem, da se ali novo šolsko poslopje postavi ali pa vsaj staro, ki je zastran kovačnice zeló na neprimernem kraju, popravi in razširi.

Odbor učiteljskega društva za Kranjsko je enkrat sprožil blago misel o znanstvenih učiteljskih shodih. V počitnicah je pač priložnost, da se ta misel vresniči in društvo svojo delavnost pokaže javno pred svetom. Gibajmo se učitelji; pokažimo svetu, da umemo svoj važni poklic; delajmo nevtrudljivo, da vlada in ljudstvo enkrat spozná, da smo že zaslužili, da se nam zboljša naše materijalno stanje! **)

Iz Selc. V predzadnjem listu „Učiteljskega Tovarša“ smo brali dopis iz Notranjskega o telovadbi v šoli. Kaže nam pot, po kateri bi se učitelji telovadbe naj hitrejšé in cenejšé naučili. V tem dopisu se s pisateljem iz Notranjskega v mislih popolnoma vjemava, kajti obče znano je, da se dan danes od ljudskih učiteljev veliko tirja, a to nihče ne praša, ali je to mogoče, ali ne. Zahteva se od njih celó podučevanje v takih rečeh, katerih se sami nikdar učili niso, in med temi

*) Glej ta sestavek v „Tov.“!

Vredn.

**) Dopis o g. J. Erženevi slavi drugo pot,

Vredn.

je tudi podučevanje v telovadbi. Na Kranjskem pa je gotovo naj več učiteljev, kateri ne znajo telovaditi; kar pa kdo sam nima, tega tudi drugim deliti ne more.

Potreba je torej, da se učitelji v reči, ktero naj bi potem druge učili, najpred sami izučé, in še le potem naj učé druge. Da bi slavna vlada o tej zadevi željam ljudskih učiteljev vstregla, mislim, da bi bilo potrebno, da bi se ji te misli in želje naznanile, kar naj bi storilo učiteljsko društvo. Učitelji imajo veselje do boljše omike in hrepenijo po nji; zato naj se jim ne krati prilika dospeti do nje, ako to tudi državi malo stroškov uzrokuje!

M. K.

Iz Černomlja. V seji 8. t. m. je sl. županstvo v Černomlju enoglasno sklenilo, da pošlje učitelja Jožefa Juvana na svoje stroške k III. splošnemu zboru avstrijskih učiteljev v Gradec. Čast njim!

Iz Ljubljane. Rojstni god dan Njihovega Veličanstva presvetlega cesarja so po mestih in po deželi kakor vselej, slovesno praznovali. V nekterih krajih po deželi se je te svečanosti tudi šolska mladost vdeleževala s tem, da je ta dan slovesno dokončala šolsko leto.

— Gospodarska šola za učitelje se je 9. preteč. m. na Dunaju začela. Vseh učiteljev v tej šoli (razun teh iz Galicije) je letos čez 200, kateri prav pridno in vspešno poslušajo razne nauke o kmetijstvu, sadje-reji, fiziki, čbelarstvu, kemiji, naravoslovji, gozdnarstvu i. t. d. 12. preteč. m. je to šolo počastil minister kmetijstva grof Potočki, in se je pomudil v vsakem treh oddelkov te šole. Učitelji so ga z navdušenimi slavoklici pozdravljali.

— V Beljaku na Koroškem se 1. oktobra t. l. začne realna gimnazija.

— Za šolsko svetovalstvo goriškega okraja je skupščina učiteljev za drugega svojega zastopnika izvolila g. Val. Kumar-ja, učitelja v c. k. vadnici za učitelje v Gorici.

— Včeraj, danes in jutri imajo ljudski učitelji v Gradcu svoj tretji splošni zbor. Pozneje kaj več o tem taboru.

Razpis učiteljske službe.

V glavni šoli v Idriji je izpraznjena učiteljeva služba 3. razreda s 367 gold. 50 kr. letnih dohodkov, kateri je priverženo tudi 28 gold. 35 kr. za derva in zelnik s 122 □ °, ali pa po oddaji učiteljeva služba 2. razreda s 315 gold. letnih dohodkov, z 18 gold. 90 kr. za derva, z 21 gold. za stanovanje in zelnikom, ki meri 111 □ °. Prošnjivec mora zraven drugih potrebnih lastnosti tudi dokazati, da zna peti in gosti. Prošnje naj se (v 3 tednih) ravnaajo do c. k. rudarskega ravnateljstva (k. k. Bergdirektion) v Idriji.

Premembe v učiteljskem stanu:

Na Kranjskem. G. Jož. Eržen, učitelj v glavni šoli v Idriji, je stopil v pokoj, in je poslavljen z zlatim križcem za zasluge. G. France Schmidt, podučitelj v Ribnici, je odstavljen, in na njegovo mesto gre g. Janez Dovar, poterj. pripravnik.

 Spraševanja za učitelje bodo letos 22. in 23. septembra. Spraševanci naj se oglasé pri c. k. ravnateljstvu učilniške šole v Ljubljani.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Tiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.